

Terenski pregled područja Tribanj-Kruščica-Gradina Sv. Trojica

Field Survey of the Tribanj-Kruščica-Gradina St. Trojica Area

Asja Tonc

Primljeno/Received: 26.02.2010.
Prihvaćeno/Accepted: 15.04.2010.

Tijekom travnja 2009. godine proveden je terenski pregled lokaliteta Gradina Sv. Trojica nedaleko Starigrada Paklenice. Utvrđeno je sadašnje stanje lokaliteta, dijelom devastiranog bespravnom izgradnjom ceste, koji se sastoji od gradinskog naselja utvrđenog bedemom s podgrađem, nastalim na naseljivim terasama u podnožju te je uočen potencijalni položaj pripadajuće nekropole. Naselje pripada posljednjoj fazi razvoja liburnske zajednice, odnosno vremenu uspostave rimske vlasti i daljnjih osvajanja. Arheološkoj zoni pripada i ranobizantski kastrum.

Ključne riječi: Starigrad, Gradina Sv. Trojica, prapovijest, posljednja faza liburnske kulture, bizantski kastrum
Key words: Starigrad, Gradina St. Trojica, prehistory, last phase of the Liburnian culture, Byzantine castrum

Karta 1 Položaj lokaliteta Gradina Sv. Trojica.

Map 1 Location of the Gradina St. Trojica site.

Sl. 1 Pogled na glavni plato sa sjeverozapada (snimio: M. Dizdar).

Fig. 1 View of the main plateau from the north-west (photo: M. Dizdar).

U travnju 2009. godine Institut za arheologiju obavio je terenski pregled na području naselja Tribanj-Krušćica, općina Starigrad, Zadarska županija. Voditelj terenskog pregleda bio je mr. sc. Ivan Radman Livaja iz Arheološkog muzeja u Zagrebu, a kao zamjenici sudjelovali su dr. sc. Marko Dizdar i Asja Tonc, oboje iz Instituta za arheologiju.¹ Pregledano je područje lokaliteta koji se nalazi oko 6 km zapadno od Starigrada, uz crkvu Sv. Trojice, istočno od kanjona Tribanjske drage, a nedaleko naselja Šibuljina (karta 1). Cilj pregleda bio je ustanoviti stanje lokaliteta i utvrditi potencijalne položaje za buduća istraživanja.

Riječ je o gradinskom naselju, smještenom na prirodno zaštićenom položaju uz kanjon Tribanjske drage, koji kao jedan od liburnskih gradinskih lokaliteta spominje i Š. Batović (Batović 2004: 855–857, 871), a o njemu je u posljednje vrijeme opširnije pisala M. Dubolnić² (Dubolnić 2006; 2007). Autorica donosi podatke o stanju gradinskog naselja nakon devastacije uzrokovane izgradnjom makadamske ceste (Dubolnić 2006: 12–13). Pregledom u travnju 2009. godine utvrđeno je da nije došlo do daljnje izgradnje, no treba napomenuti kako zbog blizine obalnih naselja i korištenja obradivog zemljišta u zaleđu (u zaseocima Adići i Jovići) položaj ostaje ugrožen mogućom nelegalnom gradnjom, poput proširivanja puta ili radova na održavanju postojeće ceste.

Gradina se svojim položajem i veličinom ističe kao značajno naselje lokalne liburnske zajednice, nastalo na prirodno utvrđenom položaju koji je zatim dodatno zaštićen suhozidnim bedemom sa sjeverne i istočne strane, a sa zapada pristup sasvim onemogućuje duboki kanjon. Na jugoistoku se uočava prekid bedema, odnosno ulaz na središnji plato, s dobro očuvanim licem od krupnijega neobrađenoga kamena. Kako je spomenuto, mogućnost pristupa je ograničena konfiguracijom terena, pa je

upravo jugoistočni dio logičan položaj glavnog ulaza, kojim se dolazilo do terase nepravilnoga pravokutnog oblika (sl. 1). Južni rubni dio terase vjerojatno nije bio nastanjen zbog strmoga kamenog živca koji ujedno onemogućava pristup platou s juga, dok su na ostatku terase uočene pravilne pravokutne površine omeđene krupnijim kamenjem, koje tumačimo kao tragove stambenih objekata. Naseljenost ove terase potvrđuju bogati površinski nalazi keramike grube fature, što odgovara naseobinskoj keramici. Na zapadnoj strani platoa nalazi se najviši dio naselja – akropola, odnosno ovalna površina utvrđena bedemom sa svih strana, izuzev prirodno zaštićene južne strane, slično situaciji na glavnome, istočnom platou (sl. 2). Prostor na ovoj manjoj terasi nije pružao mogućnost boravka veće skupine ljudi, pa se ovim prostorom, na sredini kojeg nalazimo ostatke zidova orijentacije sjever – jug, moglo služiti tek nekoliko ljudi. Kako je životni prostor na obje terase bio uvjetovan značajkama terena, povećanje broja stanovništva moralo je biti popraćeno i širenjem naselja na terase u podnožju same gradine, što potvrđuju brojni površinski nalazi keramike i ulomaka amfora. Daljnja istraživanja moći će razjasniti odnos između objekata na spomenutim gornjim terasama i podgrađa, kako bi se utvrdilo u kojem je trenutku došlo do ekspanzije naselja. Keramički materijal kojeg nalazimo u profilima recentne makadamske ceste uključuje i ulomke amfora tipa Lamboglia 2, pronađene i u prethodnim rekognosciranjima ovog položaja, a koje uz ostali keramički materijal poput helenističke keramike i grčko-italskih amfora pouzdano datiraju život naselja u posljednjoj fazi liburnske kulture, odnosno u 2. i 1. st. pr. Kr. (Dubolnić 2006: 13; 2007: 14). Ulomci iz profila nastalog probijanjem ceste također dokazuju postojanje kulturnog sloja i na terasama podgrađa, pa se erozivno djelovanje kiše i vjetera ne može smatrati jedinim razlogom postojanja materijala na donjim terasama, već svakako treba pretpostaviti postojanje objekata stambene funkcije i na ovim položajima.

Jedan od ciljeva terenskog pregleda je ubiciranje položaja pripadajuće nekropole, postojanje koje dokazuje nalaz razorenoga ratničkoga groba koji se čuva u Arheološkom muzeju u Za-

1 Financijska sredstva za provođenje terenskog pregleda osigurana su znanstvenim projektom „Razvoji mobilnost protopovijesnih zajednica naseljenih na tlu kontinentalne Hrvatske“ (197-1970685-0711), koji se provodi na Institutu za arheologiju u Zagrebu pod vodstvom dr. sc. Marka Dizdara. Terenski pregled odobrilo je Ministarstvo kulture, Konzervatorski odjel u Zadru.

2 Zahvaljujemo kolegici Martini Dubolnić na susretljivosti i korisnim informacijama prigodom obilaska terena.

Sl. 2 Sjeverni bedem, s akropolom na zapadu. Pogled sa sjeveroistoka (snimio: M. Dizdar).

Fig. 2 Northern fortification wall, with the acropolis in the west. View from north-east (photo: M. Dizdar).

Sl. 3 Ostaci ranobizantske utvrde i vjerojatni položaj nekropole (snimio: M. Dizdar).

Fig. 3 Remains of an early Byzantine fortification and possible necropolis location (photo: M. Dizdar).

grebu, a koji se može datirati u posljednja desetljeća prije Krista, odnosno početak nove ere.³ Ratnički grob izuzetno je zanimljiv jer pokazuje odlike ritusa stranog lokalnom liburnskom stanovništvu, odnosno prilaganje namjerno uništenog oružja u grob.

Slijedom informacija o položaju na kojem je pronađen grob, nekropola se očekuje u istočnom dijelu platoa u dnu podgrađa, odnosno istočno od ceste. Pregledom toga prostora uočeni su sitni ulomci keramike, koji su, naravno, mogli u podnožje naselja doći i erozivnim djelovanjem atmosferilija, a nisu uočeni tragovi paljevine ili kosti koji bi se mogli povezati s postojanjem

3 Riječ je o preliminarnoj dataciji, budući da je materijal još u obradi. Prilozi se sastoje od mača, koplja i umba štita, a prikupljeni su i keramički ulomci.

grobova, pa će se točan položaj nekropole morati utvrditi sondiranjem. Širenje nekropole može se očekivati na prostoru zapadno od ceste, gdje se danas nalazi voćnjak ograđen suhozidom, u kojem su uočeni izrazito sitni ulomci keramike grube fature koja nije kronološki određiva, pa je možda riječ i o položaju korištenom tijekom života na bizantskoj utvrdi, ostaci koje se nalaze južno od voćnjaka (sl. 3).

Probijanjem ceste na južnom ulazu na plato ispod pravopovijesne gradine na jednome je mjestu uništen sjeverni bedem ranobizantskoga kastruma, koji ostaje dobro vidljiv i očuvan u visini od nekoliko metara na drugim dijelovima. Kastrum, otkriven terenskim pregledima tijekom 1980-ih godina, istodoban je s onim na Modriču nekoliko kilometara južnije, kao i s nizom ostalih ranobizantskih utvrda s kojima je činio sustav zaštite i nadzora plovni putova (Tomičić 1990: 141, 146–147).

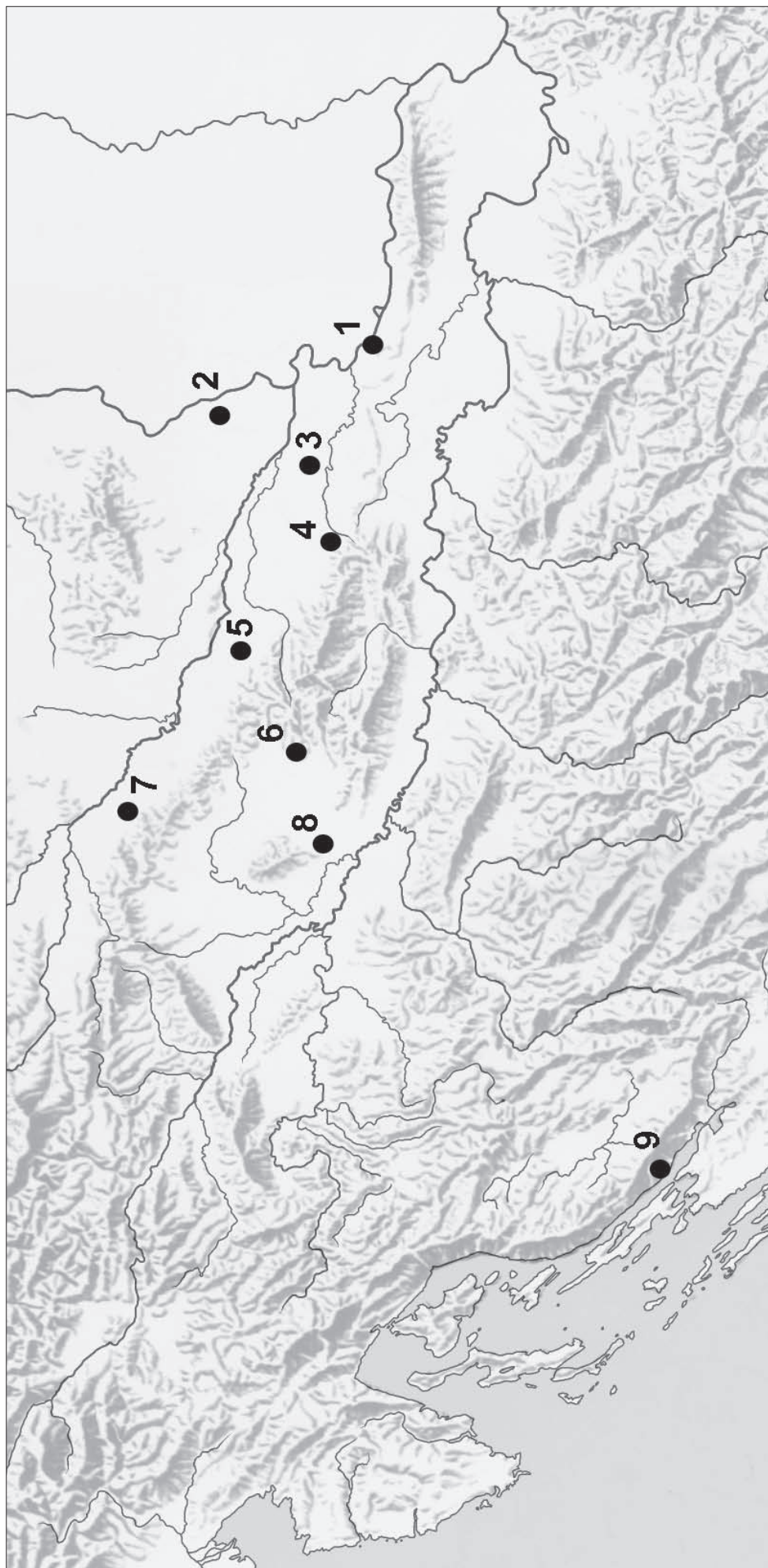
Gradina Sv. Trojica nalazi se na strateški izvrsnom položaju, dobro zaštićenom konfiguracijom terena (pristup je otežan s juga, a potpuno onemogućen sa zapada) i izgradnjom bedema. O privlačnosti položaja svjedoči kontinuitet naseljavanja od protopovijesnoga gradinskog naselja s podgrađem i pripadajućom nekropolom, do izgradnje ranobizantske utvrde, na kojoj se život nastavlja i tijekom kasne antike i ranoga srednjeg vijeka (Dubolnić 2006: 14). Ratnik pokopan u podnožju gradine u razdoblju osvajanja i stabilizacije rimske vlasti u ovim, ali i okolnim područjima, možda je jedan od rimskih vojnika koji sudjeluje u tim zbivanjima, a svakako će istraživanje nekropole dati značajne podatke za proučavanje romanizacije ovog slabo istraženog područja. Vrijedi napomenuti da je riječ o naselju koje se nalazi u blizini rimskog *Argyruntuma* i zaštićenih uvala koje su vjerojatno korištene kao luke (Dubolnić 2007: 34), a ujedno je dobro povezano planinskim putem preko Velebita, kojim se dolazilo u neposrednu blizinu Metka te Ličkog Ribnika, gdje je pronađena ostava koju možemo datirati u vrijeme panonsko-delmatskog ustanka od 6. do 9. g. po. Kr. (Majnarić-Pandžić 1998: 348). Nadamo se da će potencijal ovog nedovoljno istraženog područja biti barem djelomice iskorišten. U planu su daljnja istraživanja koja bi odgovorila na pitanja kronologije i međuodnosa mikrolokacija uza samu gradinu, ali i pojasnila položaj ovog naselja i njegovih stanovnika u razdoblju obilježeno procesom romanizacije.

Literatura

- Batović, Š. 2004, Caractéristiques des agglomérations fortifiées dans la région des Liburniens, in: *U osvjet povijesti – Zbornik odabranih radova II*, Zadar, 853–900.
- Dubolnić, M. 2006, Prapovijesna nalazišta na području Starigrada Paklenice, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, sv. 48, 1–55.
- Dubolnić, M. 2007, *Argyruntum* i njegov teritorij u antici, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, sv. 49, 1–58.
- Majnarić-Pandžić, N. 1998, Brončano i željezno doba, in: *Prapovijest*, Dimitrijević, S., Težak-Gregl, T., Majnarić-Pandžić, N. (eds.), Zagreb, 161–358.
- Tomičić, Ž. 1990, Materijalni tragovi ranobizantskog vojnog graditeljstva u Velebitskom podgorju, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, 3. s., XXIII, 139–162.
- Veliki Atlas Hrvatske*, 2002, Mozaik knjiga, Zagreb, 131.

Summary

Gradina Sv. Trojica is located near the village of Šibuljina, several kilometres west from Starigrad in the Zadar County. Although it has been identified as a prehistoric Liburnian hill-fort, and a Byzantine castrum at the foot of the hill-fort, the site has never been excavated. Therefore the chronological and topographical data were derived only from field surveys and chance finds, which show that the settlement – situated on an extraordinarily well protected and predominant point – lived intensively even during the last phase of the Liburnian culture (2nd–1st BC). In a field survey conducted in April 2009 the status of the terrain was checked, considering that the site is endangered as a consequence of illegal road construction. At the same time, potential necropolis locations were identified, and locations for trial-trenching on the hill-fort were determined, which would bring valuable data about the hill-fort itself, but also about the local Liburnian community at the time of Roman conquest and establishment of power.

1. Sotin	6. Daruvar – Lipik
2. Batina – Suza	7. Koprivnica - obilaznica
3. Bečetinci, Čepinski Martinci, Vuka	8. Kutina – Dobrovac
4. Našice – Pleternica – Lužani; Dubovik, Breznica	9. Tribanj-Krušćica – gradina sv. Trojica
5. Slatina - obilaznica	